

Orta Sınıfın Evsizlik Kaygısını Besleyen Konut Güvencesizliğinden Çıkış Senaryoları Üzerine Bir Deneme

Meriç Kırmızı¹

Öz

Günümüz neoliberal toplumunun artan güvencesizlik ortamında, insanların ana haklarından biri olan barınma konusu orta sınıfları da içine alan bir biçimde güvencesizleşiyor. Bu çalışma kent çalışmalarında az çalışılan ve çalışıldığında bir başarı öyküsü olarak sunulan bir topluluk olan orta sınıfların konut güvencesizliği ve evsizlik sorununu ele almaktadır. Çalışma aynı zamanda, bu sorunların kökünde yatan yapısal değişimleri ve bunlardan çıkış yollarını incelemektedir. Öncesi ve sonrasıyla toplumsal bir süreç olarak değerlendirilen evsizliğin bir öncülü olarak görülen konut güvencesizliği konusu kapsamlı bir kaynak taraması ve tematik belge çözümlemesi yoluyla ortaya koyulmaktadır. Konut güvencesizliği, orta sınıf ve evsizlik anahtar sözcükleriyle derlenen, yerli ve yabancı 82 belgenin çözümlemesine dayanan çalışma, öncelikle orta sınıfın konut güvencesizliği ve evsizlik sorununu ayrıntılı olarak tanımlamaktadır. Ardından güvencesiz konut piyasasına seçenek sunan barınma türlerini araştırmaktadır. İzleyen bölüm konut seçeneklerine ilişkin yazındaki eksiklikleri ve çelişkileri tartışmakta ve yeni kuramsal ve deneysel seçenekler getirmektedir. Örneğin, kimi çalışmalarda bir seçenek olarak sunulan konut paylaşımı, başka çalışmalarda düzenin bir ürünü olarak eleştirilmektedir. Bu çalışmanın katkısı konut seçeneği arayışında destekleyici mekanizmalar olarak var olan kentsel ortaklıklar, feminist kent ve toplumsal altyapı kavramlarının olanaklarına dikkat çekmesidir. Son olarak, makale Türkiye’de orta sınıfı da etkisine alan konut güvencesizliği ve evsizlik sorunlarını ele almak için kaynak taramasından esinlenmiş öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konut güvencesizliği • Evsizlik • Orta sınıf • Barınma seçenekleri • Konut eylemciliği

An Essay on Exit Scenarios from the Housing Precarity Feeding Middle Class Homelessness Fears

Abstract

In the increasingly precarious atmosphere of today’s neoliberal society, the issue of housing, as a fundamental human right, is becoming precarious in a way that includes the middle classes. This study addresses the problem of housing precarity and homelessness among the middle class, little studied in urban studies and, mostly presented as a success story. The study examines the structural changes that are at the root of these problems and the ways out of them. The issue of housing insecurity as a precondition for homelessness, understood as a social process with its before and after, is presented through a detailed literature review and thematic document analysis. The study, based on an analysis of 82 national and international documents collected under the keywords housing precarity, middle class and homelessness, first defines in detail the problems of housing precarity and homelessness of the middle class and then looks for types of housing that offer alternatives to the precarious housing market. The next section discusses the gaps and contradictions in the literature on housing alternatives and offers theoretical and empirical alternatives. For example, house sharing, which is presented as an alternative in some studies, is criticized as a product of the system in others. This study contributes by pointing to the potential of concepts of the urban commons, the feminist city and social infrastructure as supporting mechanisms in the search for alternative housing. Finally, the paper presents proposals to address the problems of housing precarity and homelessness that also affect the middle class in Türkiye.

Keywords: Housing precarity • Homelessness • Middle class • Housing alternatives • Housing activism

1 Sorumlu Yazar: Meriç Kırmızı (Doç. Dr.), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Samsun, Türkiye. Eposta: merickirmizi@gmail.com ORCID: 0000-0002-9590-180X

Atfı: Kırmızı, M. (2024). Orta sınıfın evsizlik kaygısını besleyen konut güvencesizliğinden çıkış senaryoları üzerine deneme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 44, 911-933. <https://doi.org/10.26650/SJ.2024.44.2.0647>

Extended Summary

It is possible to speak of the existence of a middle-class backlash in contemporary societies, which Mills diagnosed in the USA in the 1950. Mills (1969, p. 249) explained this decline in middle-class power, which he defined as the “status proletarianization” of the white-collar strata, in terms of the structural changes in working life at the time, such as rationalization, the decline in the importance of white-collar workers’ education and experience, the decline in their incomes relative to the working class and their incorporation into the unemployed class, and the expansion of the middle-class labor market. Similar conditions seem to apply to the Turkish middle class today. Despite definitional problems, the middle class in Türkiye is estimated at 10-15 million people, and their living conditions are becoming more difficult by the day. In particular, low- and middle-income groups, whose purchasing power has decreased and who do not own a home, face the problem of housing precarity. In terms of housing costs, Türkiye is now above the European and OECD averages.

Although housing, a fundamental human right, has become precarious in a way that includes the middle class in a volatile economic atmosphere, the (new) middle class has received less attention in recent urban studies than the lower or upper classes (McEwan, 2021). When it is studied, it is presented as a success story as a class that invades the city, displacing lower income groups and gentrifying or even discriminating against other social groups (Atkinson, 2006; Saraçoğlu, 2009; Şen, 2011). This study aims to fill this gap in research on the middle class by exploring housing precarity and the possibility of homelessness, the structural changes that underlie them, and ways out of them. In studies of homelessness in Türkiye, issues such as social services, (Acar et al., 2022; Balun & Şişman, 2022; Doğan & Pekasıl, 2021; Kanlı & Efe, 2021; Yeter, 2018), urban renewal as a process of “de-housing” (Baydar & Karakız, 2018, p. 154) and different homeless groups such as the elderly or middle-aged men (Gürel, Karaman & Yaman, 2024; Kaya Kılıç & Aslantürk, 2019) come to the fore. However, the issue of housing inadequacy and precariousness of the middle class has not been thoroughly investigated.

This paper accepts homelessness not as a situation, but as a dynamic process (Lee, Shinn & Culhane, 2021) and looks at its before and after in terms of the middle class. This study, inspired by personal housing experiences, firstly situates the problem of the housing precarity of the declining middle class in the international literature. The study collects academic work on housing precarity, the middle class and homelessness. A total of 82 documents are used, including 29 English articles, which have been refined according to relevance, date and number of citations from Web of Science; 12 Turkish articles from Google Scholar; company data and statistical news bulletins (6); newspaper news and columns (16); and encyclopedia entries, congress presentations, book articles and books (19). The information gathered from these documents is analyzed thematically.

Precarity is a human condition that is not limited to housing, but affects many social spheres, such as working life. This concept, which generally means “a general, pervasive ontological condition of vulnerability, displacement, and insecurity”, is in some ways associated with capitalism and its neoliberal phase (Kasmir, 2018). In the first quarter of the twenty-first century, a “precarity turn” has been spoken of, particularly in the field of labor geography (Bergan, Gorman-Murray & Power, 2021, p. 1208). However, the concept of housing precarity is a more recent use (Debrunner, Hofer, Wicki, Kauer & Kaufmann, 2024). Clair, Reeves, McKee & Stuckler (2019, p. 16) define housing precariousness as “a state of uncertainty which increases a person’s real or perceived likelihood of experiencing an adverse event, caused (at least in part) by their relationship with their housing provider, the physical qualities, affordability, security of their home, and access to essential services”.

The meaning of housing, classically conceived as “long-term and stable tenure, a site of reprieve from work, and a location of privatized family relationships” (Bergan et al., 2021, p. 1217) and an important place in people’s lives as a living space that provides well-being, life satisfaction and quality (Bobek, Pembroke & Wickham, 2021), is changing rapidly in today’s conditions. At the same time, a shift towards tenancy in traditional homeowner societies is being observed (Kemp, 2015; Waldron, 2023). Waldron (2023, p. 181) explains “generation rent”, i.e., people being trapped in tenancy more and for longer, and the associated expansion of the rental market with the commodification and financialization of housing after the 2000s, changing the tacit middle-class social contract based on home ownership. The result of all this is what Bobek et al. (2021) call as “non-linear housing careers” (Bobek et al., 2021, p. 1365), i.e., prolonged tenancy, not leaving or returning to the family home, known as “boomerang children” or “parasite singles” (Bobek et al., 2021, p. 1367), and horizontal or downward housing mobility such as house sharing.

The works that deal with housing precarity within the system do not question the ideal of home ownership on which middle class dreams (e.g., the suburban house, the car and the nuclear family as in the American dream) are based, dependent on meritocracy and provided by the capitalist system. The works that approach the issue by challenging the neoliberal city of the capitalist system, which causes housing precarity along with many other problems, look for housing concepts and types outside the systemic proposals. In doing so, these studies adopt more collective (communal), solidarity-based, care-oriented, anarchist or feminist approaches, leaving the liberal framework aside. House sharing, which is presented as an alternative in some studies, is criticized as a product of the system in others. This contradiction shows that sharing alone may not be sufficient to create an anti-capitalist housing alternative. Some commonalities found in the literature include themes such as the rise of renting over home ownership, people’s growing search for a housing alternative, and a critique of the victimization of the displaced and the

homeless. This study contributes by pointing to the potential of concepts of the urban commons (Stavrides, 2018), the feminist city (Kern, 2020) and social infrastructure (Latham & Layton, 2022) as supporting mechanisms in the search for alternative housing.

Finally, as an exit strategy suggestion for the issues of homelessness and housing, which have increasingly become a site of power relations and contestation between family and other groups, the study suggests that the counter-argument be properly framed, the data properly interpreted, housing activism and social housing production expanded.

Orta Sınıfın Evsizlik Kaygısını Besleyen Konut Güvencesizliğinden Çıkış Senaryoları Üzerine Bir Deneme

Bugünün Türkiye’inde Mills’in 50’ler Amerika’sı için saptadığı bir orta sınıf gerilemesinin varlığından söz edilebilir. Mills (1969, s. 249) beyaz yakalı tabakanın “statü proleterleşmesi” olarak tanımladığı bu güçsüzleşmeyi o dönemin çalışma yaşamındaki akılcılaşıma, beyaz yakalıların eğitim ve deneyimlerinin önemsizleşmesi, gelirlerinin işçi sınıfı karşısında azalması ve işsizlik sınıfına katılmaları, genişleyen orta sınıf emek piyasası gibi yapısal değişimlere bağlamıştır. Aynı koşullar bugün Türkiye’deki orta sınıflar için de geçerli görünmektedir (“Sizler yediniz”, 2024). Öyle ki hoşnutsuz orta sınıfların yerel seçim sonuçlarını belirlediği söylenebilmektedir (Gündoğdu, 2023; “İmamoğlu”, 2024). Yine, Bodrum gibi tatil yörelerinin tatil yapamayan orta sınıflar nedeniyle boş kaldığına ilişkin güncel haberler göze çarpmaktadır (Sağol, 2024). Aynı zamanda, ekonomideki genel yüksek enflasyon ortamı ki gerekçeleri konusunda da ayrı görüşler vardır (Gündoğdu, 2024), her alanda olduğu gibi konut ederlerini de artırmakta ve alım gücü düşen ve ev sahibi olmayan alt ve orta gelir gruplarını bir konut güvencesizliği sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Gündoğdu (2023) orta sınıf diye bir şeyin gerçekte olamayacağı uyarısını yapmaktadır. Türkiye koşullarında orta sınıfı şöyle tanımlamaktadır: “En az 2 kuşaktır kentli, kozmopolit yaşama uyum sağlamış, meslek sahibi olduğu için nitelikli emeğe haiz, vasatın üzerinde bir eğitim geçmişi olan, maaşlı veya yevmiyeli çalışan ama asgari ücretin üzerinde gelir sahibi olan kesimler”. TÜİK’in (2024b) mayıs ayında yayımladığı ücretli çalışan istatistiklerine göre, sanayi, inşaat ve ticaret-hizmet sektörlerinde ücretli çalışan sayısı 15 milyon 669 bin 792 kişidir. Gündoğdu da aynı yazısında asgari ücret üzeri maaş alan yaklaşık 11 milyon ücretli çalışmanı orta sınıf kapsamında değerlendirilebileceğini ima etmektedir. Akarçay’ın (2016, s. 45) tanımına göre, “Yeni orta sınıf, eski orta sınıfın salt hizmet sektörü içerisinde yer alan bürokratik, sıradan işleri yapan bir sınırlandırmadan çıkarak, iyi okullarda (ortaöğretim ve yükseköğretim dahil olmak üzere) eğitim görmüş, profesyonel, yönetici ve girişimci özellikleri ile öne çıkan bir profil sergilemektedir”. Aynı zamanda, kendilerini dışarıda yemek gibi tüketim alışkanlıkları üzerinden ayırtırlar (Akarçay, 2016). Bütün bu veriler ışığında kimi zaman dile getirildiği gibi bugün orta sınıfın ortadan kalkmadığı, ancak yaşam koşullarının güçleştiği sonucuna varılabilir.

Konut konusu özelinde, Türkiye’de son birkaç yıldır özellikle yoğunlaşan barınma sorununun önünü alabilmek için hükümetin iki yıldır uygulayıp Temmuz 2024 başında uygulamadan kaldırdığı (“Zam sınırı”, 2024) %25 kira artışı üst sınırı kuralı geçerli olduğu süre içerisinde tam olarak uygulanamamıştır. Avrupa İstatistik Ofisi’nin Mayıs 2023-2024 verilerine göre, Türkiye yıllık konut kirası artışında yaklaşık %125’le birinci sırada yer almaktadır (Polat, 2024; “Türkiye kira”, 2024); 2024’ün ilk çeyreğinde de Türkiye konut ve kira endekslerinde OECD ortalamasının üzerindedir (Ay, 2024). Türkiye’de 2023 yılı

hanehalkı harcamaları içinde en yüksek oran %23,9'la konut ve kira giderleri olmaktadır (TÜİK, 2024a). Avrupa'da konut kirasının harcanabilir hanehalkı geliri içindeki payı 2020'de ortalama %18,5 birlikte, Türkiye'dekine yakın kira artış oranları için Budapeşte örneğindeki gibi sekiz yıllık bir süreç gerekmektedir (Bolt ve Czirfusz, 2022, s. 44, 48). İstanbul Planlama Ajansı (İPA) başkanı Gökçe'ye göre, İstanbul'un birçok ilçesinde satılık konutlar Barcelona'dan yüksektir ("Konut piyasası", 2024). İPA'nın 2006-2023 yılları arasında Türkiye'deki konut sahipliği ve kiracılığın değişimini gösteren bir grafiğine göre, son dokuz-on yıllık sürede ilki düşerken, ikincisi artma eğilimindedir (Kansu, 2024). TÜİK'e (2024c) göre, 2022-2023 arasındaki bir yıllık dönemde ev sahipliği oranı %0,5 azalırken, kiracılık oranı %0,6 artmıştır. Eylül 2023'ten başlayarak uygulamaya konulan zorunlu arbuluculuk sistemine ve ilk dört aydaki başvuruların yaklaşık %42'si anlaşmayla sonuçlanmasına (T.C. Adalet Bakanlığı, 2023) karşın, yerinden edilmeler ("Konut krizi", 2023) ve yetersiz konut sorunlarının büyüdüğü gözlemlenmektedir (Karagöz, 2023). Ek olarak, 2019'de yürürlüğe giren Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'ne (Resmî Gazete, 2018) karşın, 2023'te yaşanan depremler yönetmeliğin uygulama eksikliklerini açığa çıkarmıştır. Depremler neden oldukları kitlesel ölümlerin acısının yanında, birçok insanımızı da evsiz bırakmıştır; etkilenen on bir ilde ağır, orta ve az hasarlı konut sayısı toplamı yaklaşık iki milyondur (TMMOB, 2023, s. 190). Tekeli (2023) deprem kültürü olan kentlerde ev sahibi olan ya da olmayan her kesimden insanın yıkılmayacak konutlarda yaşaması hedeflenemese de yıkımın boyutlarının azaltılabileceğine dikkat çekmektedir. Bütün bu barınma sorunlarına karşın, konut sorununa ilişkin geniş katımlı toplumsal hareketler sınırlı sayıdadır. Öğrencilerin büyük kentlerdeki barınma sorunlarına dikkat çekmek için 2021'de başlattıkları ve KYK yurtlarındaki olaylara tepki vererek sürdürdükleri Barınmıyoruz Hareketi, öğrenciler gibi çalışmayan ve düzenli geliri olmayan kesimlerin kentlerdeki barınma sorununa yönelik kurumların bilinçlendirme çalışmaları ("Öğrencinin gücü", 2024), kentsel dönüşüm mahallelerinde yaşayanların oluşumları ve Hataylı depremedelerin oluşturduğu Barınma Hakkı Platformu ("Barınma hakkı", 2024; Bayraktar, 2024) bu konudaki belli başlı halk hareketi örnekleridir.

Değişken bir ekonomik ortamda, insanların ana haklarından biri olan barınma orta sınıfları da içine alan bir biçimde güvencesizleşiyor. Buna karşılık, yakın dönem kent çalışmalarında (yeni) orta sınıf alt ve üst sınıflar karşısında daha az ilgi çekmiştir (McEwan, 2021). Çalışıldığında bir başarı öyküsü gibi sunulurken, daha çok kenti işgal edip, daha düşük gelir gruplarını yerinden eden, soylulaştırıcı, hatta kimi zaman başka toplumsal kesimleri dışlayıcı bir sınıf olarak resmedilmiştir (Atkinson, 2006; Saraçoğlu, 2009; Şen, 2011). Bu çalışmalarda orta sınıflar kentin yoksullarına bakım ve temizlik alanlarında iş olanağı yaratan sınıfı oluşturmaktadırlar (Suğur, Suğur ve Gönç-Şavran, 2008). Aynı biçimde, Akcan (2016, s. 107-108) Ankara ve İstanbul'da yeni orta sınıflar üzerine yaptığı çalışmasında elde ettiği bulgulara göre, bu kesimin kendini "yeni emek süreçlerinin kazanan mutlu azınlığı" olarak ortaya koyduğunu ve toplumsal hareketliliği "çalışarak yükselme" düşüncesi üzerine, yani bireysel olarak kurguladığını saptamıştır.

Oysa günümüz neoliberal toplumunun artan güvencesizlik ortamında orta sınıflar da toplumsal yaşamda iki yakalarını bir araya getirmekte güçlük çekmektedir ve kişisel toplumsal statü algıları değişmiştir (Alonso, Fernandez Rodríguez ve Ibanez Rojo, 2017), çünkü çalışma vb. her alanda güvenlik zırhları delinmiştir (Bobek, Pembroke ve Wickham, 2021). Türkiye’de evsizlikle ilgili çalışmalarda sosyal hizmet (Acar ve ark., 2022; Balun ve Şişman, 2022; Doğan ve Pekasıl, 2021; Kanlı ve Efe, 2021; Yeter, 2018), bir “evsizleştirme” (Baydar ve Karakız, 2018, s. 154) süreci olarak kentsel dönüşüm ve yaşlılar ya da orta yaşlı erkekler (Gürel, Karaman ve Yaman, 2024; Kaya Kılıç ve Aslantürk, 2019) gibi ayrı evsiz topluluklarına ilişkin konular ön plana çıkmaktadır. Ancak bir evsizleştirme öncülü olarak orta sınıf konut yetersizliği ve güvencesizliği konusu yeterince ele alınmamıştır. Bu çalışmayla orta sınıflara ilişkin bu araştırma açığı konut güvencesizliği ve bunun sonucunda evsizlik olasılığı, bunun gerekçelerini oluşturan yapısal değişimler ve konut güvencesizliği ve evsizlik olasılığından çıkış olanakları açısından ele alınıp giderilmeye çalışılacaktır.

Yöntem

Bu yazıda evsizlik bir durum olarak değil, dinamik bir süreç (Lee, Shinn ve Culhane, 2021) olarak ele alınacak ve öncesi ve sonrasına orta toplumsal tabakalar açısından bakılacaktır. Bu yazının ortaya çıkış gerekçesi yazarın kendi kiralık konut sorununa ek olarak, özellikle kira artışı üst sınırının kaldırıldığı Temmuz öncesinde yakın çevresinde gözlemlene fırsatı edindiği artan ev sahibi-kiracı anlaşmazlıkları ve kimse pek öyle tanımlamasa da bunların sonucunda ortaya çıkan yerinden edilmelerdir. Bu nedenle, kişisel deneyimlerden yola çıkan bu çalışma öncelikle, gerileyen orta sınıfların konut güvencesizliği sorununu uluslararası yazın içerisinde konumlandıracaktır.

Bu literatür çalışmasında, konut güvencesizliği, orta sınıf, (gizli) evsizlik konularıyla ilgili akademik çalışmalar derlenmiştir. İlgi, güncellik ve atıf sayısına göre Web of Science’den süzülen 29 İngilizce makale; Google Akademik’ten süzülen 12 Türkçe makale; kurumsal veriler ve istatistik haber bültenleri (6); gazete haber ve makaleleri (16) ve ansiklopedik bilgi, kongre bildirisi, kitap bölümü ve kitaplar (19) olmak üzere toplam 82 belge incelenmiştir. Bu belgelerden edinilen bilgiler tematik olarak çözümlenmiştir. Derlenen çalışmalar öncelikle konut güvencesizliği, ev sahipleri, evsizlik yörüngesi, gençlik ve ev kariyeri, gizli evsizlik, orta sınıf ve sosyal konut gibi temalar altında sınıflandırılmıştır. Ardından konut güvencesizliği, gizli evsizlik ve orta sınıf temalarındaki çalışmalar kendi içinde ayrıntılı olarak incelenmiş ve tanımlamalar, gerekçeler, etkiler ve çıkış seçenekleri maddeleri altında özetlenmiştir.

Çalışmada öncelikle ilgili yazına göndermeler yoluyla sorun ortaya koyulduktan sonra, orta sınıfları gün geçtikçe etkisine alan ve yaşam kalitelerini azaltan, “gizli evsizlik” (Villa-Rodríguez, de la Fuente-Roldán ve Sánchez-Moreno, 2023) olarak da

sınıflandırılabilir barınma sorunundan çıkış seçenekleri ele alınmaktadır. Böylelikle, giderek güçsüzleşen orta sınıfların bütünüyle özelleşmiş bir konut piyasası karşısında olası evsizlik ve yerinden edilmeye nasıl başa çıkabileceklerinin ipuçları sunulmaktadır.

Tartışma bölümünde, kaynak taramasından elde edilen önemli bulgular bu kez karşılaştırmalı olarak, ortak noktaları saptayıp, çelişkili yönleri ve eksikliklerini de ortaya koyacak biçimde incelenmiştir. Yazının sonuç bölümündeysen, Türkiye’deki konut güvencesizliği ve evsizlik sorunları için, derlenen kaynaklardan esinlenen belli başlı çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

Orta Sınıfın Konut Güvencesizliği

Güvencesizlik (*precarity*) sanayi sonrası toplumlarda yalnızca konut alanıyla sınırlı kalmayan ve çalışma alanı başta olmak üzere, birçok toplumsal alanda etkisini gösteren bir insanlık durumudur. Genel olarak, “kırılganlık, yerinden edilme ve güvensizliğin genel ve yaygın varoluşsal durumu” anlamına gelen bu kavram bir yönüyle kapitalizm ve onun neoliberal aşamasıyla özdeşleştirilmiştir (Kasmir, 2018). Kimi araştırmacılar yeni kitlesel bir *prekarya* sınıfının oluşumundan söz ederken (Standing, 2018), başka araştırmacılar ya bu durumun günümüzle sınırlı olmadığını ya da işçi sınıfını güvenceli güvencesiz diye ayırmanın işçi sınıfı hareketine olumsuz etkisi olabileceği düşüncesiyle bu kavramı tartışmaya açmıştır (Bremen ve van der Linden, 2014; Harvey, 2012). Buna karşılık, “düzenli işlerin, erişilebilir konutların ve toplumsal refah hizmetlerinin eksikliği” gibi güvencesizlik sorunları özellikle 2000’lerden sonra EuroMayDay, 15-M Hareketi gibi oluşumlar üzerinden protesto edilmeye başlanmıştır (Kasmir, 2018). 1990’larda Harvey (1990) ve Sennett (1998) bu yeni düzene ait varoluş biçimine geçiş postmodernizm ve post-Fordizm kavramları üzerinden ele almışlardır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde özellikle, emek coğrafyası alanında bir “güvencesizlik dönemeci”nden söz edilmeye başlanmıştır (Bergan, Gorman-Murray ve Power, 2021, s. 1208).

İlgili yazına göre konut güvencesizliği kavramı daha yeni bir kullanımdır (Debrunner, Hofer, Wicki, Kauer ve Kaufmann, 2024). Clair, Reeves, McKee ve Stuckler (2019, s. 16) konut güvencesizliğini (*housing precariousness*) “bir kişinin konut sağlayıcılarıyla ilişkilerinden (en azından kısmen), evlerinin fiziksel özelliklerinden, ekonomik erişilebilirliğinden, güvenliğinden ve gerekli hizmetlere erişimden kaynaklanan ve gerçek ya da algılanan olumsuz bir olay yaşama olasılığını artıran bir belirsizlik durumu” olarak tanımlamaktadır. Güvencesiz konutu Bolt ve Darling’se (2022, s. 14) şöyle tanımlar: “İnsanların ya uygunsuz, güvenliksiz, karşılanamaz ya da güvensiz evlerde yaşaması ya da hiç evlerinin olmaması ve sokakta evsiz olarak ya da devletlerin, hayır kurumlarının ve kimi dinsel örgütlerin sundukları pansiyonlar, kamplar ya da geçici konaklamalarda yaşamaları”.

Pandemiyle birlikte ekonomi, çalışma, toplumsal ilişkiler, sağlık vb. konulara ilişkin koşullardaki yapısal gerilemeler (Raynor ve Frichot, 2023) bağlamında yoğunlaşan

konut sorunu ve güvencesizliği, kişilerin barınma koşullarına ek olarak, ev sahipliği ve aile kurma gibi yaşam planlarını ve fiziksel ve psikolojik sağlıklarını da olumsuz etkilemektedir. Bunun nedeni, klasik anlamda, “uzun dönemli ve kalıcı kullanım hakkı, işten uzaklaşma alanı ve özelleştirilmiş aile ilişkilerinin yeri” (Bergan ve ark., 2021, s. 1217) olarak düşünülen evin, iyilik, yaşam doyumu ve kalitesi (Bobek ve ark., 2021) sağlayan bir yaşama alanı olarak, insanların yaşamlarında önemli bir yer tutmasıdır. Ancak bu geleneksel ev algısı günümüz bağlamında çeşitli etmenlere bağlı olarak hızla değişmektedir. Örneğin, Madden ve Marcuse (2016) konut sorunu geçmişten bugüne var olsa da 2008 finansal krizinden sonra orta sınıfları da etkileince yeniden bir konut krizinden söz edilmeye başlandığını altını çizerler. Öncelikle, savaşlara ve göçlere neden olan küresel jeopolitik, “neoliberal kentsel proje” (Ferreri ve Glucksberg, 2016, s. 1) ve onun alt süreçleri olan özelleştirme, metalaştırma (Madden ve Marcuse, 2016), finansallaşma, devletin sosyal konut üretiminden geri çekilmesi ve kemer sıkma politikaları insanları genel iyilik durumları için vazgeçilmez olan “yerleşme” (*emplacement*) durumundan alıkoymaktadır.

Bu anlamda, konut güvencesizliği yalnızca “konut giderleri ya da yasal yönler”le açıklanamayacak, daha kapsamlı tanımlanması gereken bir sorundur (Debrunner ve ark., 2024, s. 2). Debrunner ve arkadaşları (2024, s. 13-14) konut güvencesizliği denilince, konutun ödenebilirliği, kira güvencesi, konuttan hoşnutluk, mahallenin kalitesi ve topluluk uyumu gibi boyutların da dikkate alınması gerektiğini ve değişik kırılgan kesimlerin bu ölçütler açısından ayrı birtakım gereksinimleri olabileceğini ortaya koymuşlardır. Örneğin, konut güvencesizliği açısından en kırılgan kesim olan kiracıların, çocuklu ailelerin ve azınlıkların gereksindikleri konut durumu güvencesiyle, yaşlı yaşayanların gereksinim duyduğu “toplumsal katılım ve topluluk etkinleştirme programları” birbirinden ayrıdır. Kanada’da evsizlere yönelik kamu girişimlerini eleştirel bir gözle inceledikleri çalışmalarında Malenfant ve Brais (2023) “konut öncelikli model” (*housing first*) gibi geçerli uygulamaların korumacı (*paternalist*) bir mantıkla çaresiz gösterip hizmet sundukları evsiz kesimlerin gereksinimlerine karşılık veremediğini ve evsizlik sorununun sorumluluğunu bu kişilerin kendilerine yıktığını belirtmektedirler. Malenfant ve Brais (2023) genel olarak “konut hakkı” düşüncesinin evsizi hastalıklaştırma (*pathologization*), sorumlulaştırma (*responsibilization*), ama aynı zamanda, güçsüzleştirme ve var olan güç dengelerini (*hierarchies of power*) sürdürme gibi sonuçları nedeniyle amacına hizmet etmediğini ve evsizlik ve konut güvencesizliğinin ana gerekçesi olan kapitalizme de dokunmadığını ileri sürmektedir.

Aynı biçimde, Ferreri ve Glucksberg (2016) de niteliksel ve niceliksel konut krizinin yalnızca bir konut arzı sorunu olmadığı savlarını Londra’da 1990’larda yüksek yoğunluklu toplu konutların yıkılması nedeniyle binlerce ailenin evsiz kalması örneğiyle açıklarlar. Ek olarak, toplu konutların yeniden yaratılması ve soylulaştırılmasıyla ilgili eleştirel kentsel çalışmalarda yaşayanların mülksüzleştirilmesine odaklanan ve onları

kurbanlaştıran söylemlerin egemen olduğunun altını çizerek, yerinden edilmenin çok katmanlı, ilişkili ve mekânlı bir süreç olduğunu öne çıkaran, daha yavaş ve yerleşik, etnografik çalışmalar yapılmasını önerirler. Ancak yazarlar neoliberalleşen toplumların neoliberalleşen kentlerindeki bir yanda güvencesiz çalışan ve kariyerlerinin başındaki araştırmacılar, öte yanda orta sınıf varlıklı araştırmacılar ikileminin olduğu neoliberal üniversitelerde istenilen türde çalışmaların yapılabilme olasılığını düşük görürler. Böylece kentsel dönüşümle yerinden edilen insanların durumunu inceleyen araştırmacıların da aynı güvencesizleştirme süreçlerinden doğrudan etkilendiklerinin altını çizerek, Aynı ikilem bir piyasa çözümü olarak “amaca yönelik öğrenci konaklaması”nın (*purpose built student accommodation*) ortaya çıkardığı “ayrıcılıkçı coğrafyalar” ve “öğrenci prekaryası” (*student precariat*) arasında kutuplaşan yükseköğretim kurumu öğrencileri için de gözlemlenmektedir (Reynolds, 2020, s. 4).

Her ne kadar ülkelerin tarihsel ve toplumsal bağlamı içerisinde gelişmişlik ve neoliberalleşme düzeyleri ve bunlara bağlı olarak konut politikaları birbirlerinden ayrışsa ve kimi devletler sağ, kimileri sol ellerine ağırlık verse de (Bourdieu, 1998), yaygın eğilim konut sorununun giderek daha çok finansallaşma vb. yöntemlerle piyasa çözümlerine bırakılmasıdır. Greenop ve Brugman Alvarez (2022, s. 248) konut politikalarındaki bu yakınsamayı şöyle dile getirmektedir: “Tayland ve Brezilya’da olduğu gibi, hükümetlerin öncülük ettiği birkaç konut politikası örneğine karşın, dünyanın en varlıklı ülkelerinde konut kırılganlığının en uç biçimlerinin —çatısızlık ya da evsizlik— ele alınmadığı ve sürdüğü göz önüne alındığında, dünyanın dört bir yanındaki çoğu hükümetin tutumu herkes için uygun konut sağlamanın olanaklı olmadığıdır; gerçekte, aynı ülkelerde genişleyen demografik kesimler arasında konut güvencesizliği artmaktadır.” Öte yandan, Speer’a (2024) göre, konut güvencesizliğinin ve evsizliğin değişik coğrafyaları etkilemesi ayrı zamanlarda ve ayrı yollarla, örneğin, yapısal ekonomik reformlar gibi, olmuştur ve ortaya çıkardığı sonuçlar da değişebilmektedir; örneğin, küresel güney ülkeleri için kayıtdışı konut oluşumu gibi. Ancak ülkelerin konut politikalarına ilişkin bölgesel ayrılıklar ve bunların konut sorununa yansıma biçimleri bu çalışmanın kapsamı dışındadır ve burada ayrıntılı olarak ele alınmayacak ve çalışma konut güvencesizliği açısından yakınsayan, ortaklaşan yönlerle sınırlandırılacaktır.

Bu bölümde son olarak, konut güvencesizliğinin somut olarak ne gibi sonuçları olmaktadır ve bu sorun karşısında etik araştırmalar dışında neler yapılabilir soruları ilgili yazın ışığında ele alınacaktır. Öncelikle ilgili araştırmalarda geleneksel olarak insanların ağırlıklı ev sahibi olduğu gelişmiş toplumlarda kiracılığa doğru bir değişim olduğunun altı çizilmektedir (Kemp, 2015; Waldron, 2023). Türkiye gibi gelişmekte olan toplumlarda da konut sahipliğinde bir azalma ve kiracılıkta artış olduğu güncel haberlere yansımaktadır (Kansu, 2024). Waldron (2023, s. 181) “kuşak kirası” (*generation rent*) olarak adlandırılan, insanların giderek daha çok ve uzun süreler

kiracılığa tutsak olması durumunu ve buna bağlı olarak genişleyen kira piyasasını özünde, 2000'lerden sonra konutun metalaşması ve finansallaşmasının orta sınıfların ev sahipliğine dayalı sözsüz toplumsal sözleşmelerini değiştirmesiyle açıklamaktadır. McKee ve arkadaşları (2017) çalışma, konut ve gıda güvencesizliğini kırılganlık ve toplumsal dirençlilikle ilişkilendirerek güvencesizliğin yarattığı sağlık sorunlarına dikkat çekmektedir.

Bütün bunların sonucunda, Bobek ve arkadaşlarının doğrusal konut yolları ve konut basamaklarında yukarı doğru konut hareketliliği yerine, “doğrusal olmayan konut kariyerleri” (Bobek ve ark., 2021, s. 1365) dedikleri uzamış kiracılık, aile evinden ayrılmama ya da oraya geri dönme ki “bumerang çocuklar” ya da “parazit bekârlar” (Bobek ve ark., 2021, s. 1367) olarak adlandırılmaktadır ve konaklama paylaşımı gibi yanal ya da aşağı yönlü konut hareketliliği ortaya çıkmaktadır. Öyle ki emek piyasasındaki standart olmayan ve güvencesiz işlerin yarattığı “sözleşmeli güvencesizlik”, konut gibi başka alanlara taşarak, neredeyse “bir güvencesizlik döngüsü”ne (Bobek ve ark., 2021, s. 1378) yol açmaktadır. Çalışma ve konut ilişkisiyle ilgili toplumsal sözleşmeyi bozmakta, konut işini “şansa, toplumsal ağlara ve doğru bağlantıları olacak kadar şanslı olmaya” bırakmaktadır (Bobek ve ark., 2021, s. 1379). İzleyen bölümde evsizlikle sonuçlanabilecek konut güvencesizliğinden çıkış yollarına ilişkin ilgili yazında ele alınan seçenekler özetlenip değerlendirilecektir.

Güvencesiz Konut Piyasasına Seçenek Sunan Barınma Türleri

Konut güvencesizliğiyle ilgili çalışmalarda bu soruna ve yol açabileceği evsizlik gibi başka sorunlara getirilen çözüm yolları neoliberal ekonomik düzenin içinde kalan ve bir tür yara bandı işlevi görenler ve eleştirel araştırmacıların sorunun kaynağını politik-ekonomik düzenin kendisinde görüp düzen dışında aradıkları çözüm seçenekleri olarak ikiye ayrılabilir. Waldron (2024) gibi kimi araştırmacılar kira kuşağının ev sahipleri karşısında başvurduğu seçenekleri ideal kiracı profili çizmekten kısırtıcılığa dek uzanan bir başa çıkma stratejileri yelpazesi olarak incelemişler ve çaresiz kiracı algısını yıkmışlardır. Konut güvencesizliğine düzenin içinden bakan çalışmalarda kapitalist düzenin insanlara sunduğu meritokrasiye dayalı orta sınıf düşlerinin (örneğin, Amerikan rüyası diye anılan banliyö evi, araba ve çekirdek aile) üzerine kurulduğu konut sahipliği ülküsü sorgulanmamaktadır (Bobek ve ark., 2021; Debrunner ve ark., 2024). Bobek ve arkadaşları (2021) İrlanda’da ev sahibi olmanın, sağladığı kullanım hakkı güvencesi nedeniyle nüfusun büyük bir bölümü için önemli bir hedef olmayı sürdürdüğünü, ama bu hedefin araştırma için görüştükları sözleşmeli çalışanlar için artık ertelenmekten öte, erişilmez olduğunu söylemektedir. Aynı biçimde, Debrunner ve arkadaşları (2024) büyük kentlerin çeşitli kırılgan yaşayanları içinde en güvencesiz buldukları kiracıların aynı zamanda konutlarından ve mahallelerinden en hoşnutsuz kişiler olduklarını ve topluluk uyumu puanlarının da düşük olduğunu saptamıştır.

Ancak bu yazarlar kentlerin değişik kırılğan kesimlerinin gereksinimlerine uyarlanmış politika önerileri geliştirilerek, “en kırılğanları koruyan bir kapsayıcılık kentinin planlanması” (Debrunner ve ark., 2024, s. 14) dışında, düzenin kendisine bir eleştiri getirmemektedirler.

Yarattığı pek çok soruna ek olarak, konut güvencesizliğine neden olan kapitalist düzenin neoliberal kentini hedef alan bir bakış açısıyla konuya yaklaşan çalışmalarda, düzenin seçenekleri dışında kalan ev anlayışları ve barınma biçimleri araştırılmaktadır. Bunu yaparken, liberal çerçevenin dışına çıkıp daha toplulukçu (ortaklaşmacı), dayanışmacı, bakım odaklı, anarşist ya da feminist yaklaşımlar benimsenmektedir. Kapsali’nin (2024) feminist bir kavram olan “çapraz dayanışmayı” (Yural-Davis, 2023) konut güvencesizliği sorununa uyarlayıp, mülteci dayanışması işgallerini ve tabandan gelen konut hareketlerini kapsayan Atina ve Selanik’ten Yunan kira hareketlerini ve bunların resmi konut politikalarıyla bir iletişim kanalı olma ve kurumsal değişim yaratma olasılığını incelediği çalışması bunun bir örneğidir. Yazara göre, Yunan kentlerindeki konut krizinin gerisinde finansal kriz, göçmen krizi ve Airbnb gibi platformlar üzerinden “dijital göçebe” olarak adlandırılan yabancıların yarattığı konut istemi gibi gerekçeler yatmaktadır. Kapsali’ye (2024) göre, bütün bu sorunların yol açtığı konut güvencesizliği sorunu hem yeni bir kiracı politik özne yaratmış hem de değişik mekânları, coğrafyaları, zamanları ve toplulukları çaprazlamasına kesen yeni dayanışma olanaklarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece çeşitli toplumsal kesimler kendi kimliklerinden sıyrılıp ya da kimliksizleşip (*disidentification*) konut güvencesizliği karşıtlığında ortaklaşabilmişlerdir.

Raynor ve Frichot (2023) Melbourne’de 2020 ortalarında COVID-19 pandemisi sırasındaki bir eve kapanma döneminde ev paylaşımı yapan yirmi kişiyle yaptıkları görüşmelere dayalı çalışmalarında pandeminin belirsizliklerle dolu güç koşullarında geleneksel olmayan hanehalklarındaki dayanışmacı davranışları incelemişlerdir. Yazarlar umursamaz ya da yeterli bakım hizmeti sağlayamayan (*care-less*) politikalar ve konut piyasasıyla çevrili bu kişilerin küçük çaplı bakıcılık ve kaynak paylaşımı davranışları üzerinden güvencesizliği nasıl pazarlık edilebilir bir konuya çevirdiklerini sergilemektedir. Melbourne çalışması aile-piyasa ikilemi içine sıkıştırılmış bakımın eşitsizlikli dağıtıldığı bir ortamda, konut ödenebilirliği, güvencesiz emek piyasası vb. zoraki koşullardan doğan, ancak gönüllülüğe ve arkadaşlığa dayanan konut paylaşımının insanlar için iyi bir seçenek oluşturabileceğini ortaya koymaktadır. Raynor ve Frichot’un (2023, s. 1866) geçicilikten çıkıp birer “bakım altyapısı”na dönüşebileceğini düşündükleri paylaşılan konutlar, onları çevreledikleri bakım ve kaynak ağlarıyla insanların finansal, duygusal, bedensel vb. gereksinimlerini karşılayabilmektedirler. Bu gerekçelerle, Raynor ve Frichot (2023) konut paylaşımını onaylamaktadır.

Buna karşılık, Bergan ve arkadaşları (2021, s. 1204) konut paylaşımını New York ve San Francisco gibi çekim merkezlerinde güvencesiz çalışan “yeni yaratıcı sınıflar”

olarak dijital göçebelere birlikte yaşama (*coliving*) kavramı adı altında düzenin sunduğu bir seçenek olarak eleştirel bir bakışla ele almaktadır. Yazarlar bu türden konutları pazarlayan internet sitelerinde içerik çözümlemesi yaparak, ekonomik düzenin bir göstergesi olduğunu ileri sürdükleri birlikte yaşamının, “güvencesiz emek için bir ev”e (Bergan ve ark., 2021, s. 1205) karşılık geldiğini ve evin klasik tanımlamalarını değiştirerek, onu bir çalışma ve toplumsallaşma mekânına dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Sonuçta, birlikte yaşamak güvencesizlikten bir çıkış seçeneği olmak yerine, “güvencesizliğin yürürlükte kalmasını sağlayan” (Bergan ve ark., 2021, s. 1218) bir araç olmakla sınırlı kalmaktadır. Bu tartışmalar tek başına konut paylaşımının düzen karşıtı bir konut piyasası seçeneği yaratmada yetersiz kalabildiğini göstermektedir.

Malenfant ve Brais’in (2023) konut güvencesizliği karşısında anarşist bir kavramsal çerçeve önerisi bu açıdan dikkate değerdir. Aynı biçimde, Ferreri ve Glucksberg’in (2016) neoliberal kenti ve neoliberal üniversiteyi güvencesizlik ortak paydasında karşısına alan ve sosyal konutları yıkan, binlerce insanı evsiz bırakan, kentleri soylulaştıran ve üniversiteleri bile kendisine benzeten neoliberal kentsel projeye nasıl savaşılamayacağını açıklayan değerlendirmesi de düzen dışı seçenek arayışının iyi bir örneğidir. İlk makale bunu doğrudan bir soru olarak şöyle dile getirmektedir: “metalaşmış ev kavramları ve bireyselleştirilmiş evsizlik anlayışları üzerinden doğası gereği her zaman konut güvencesizliğini yaratacak olan bir düzeni nasıl kabul etmeyi reddedebiliriz?” (Malenfant ve Brais, 2023, s. 3). Malenfant ve Brais’in (2023, s. 4) yanıt önerisi düzenle bütünleştiğini düşündükleri konut hakkı kavramı yerine, dayanışmayı, gönüllü katılımı, amaca uygunluğu, toplumsal değişimi ve zararı gidermeyi öne çıkaran “anarşist bir konut adaleti” savunusudur. Bu sayede, değiştirmeyi umdukları bir şey de Thistle’dan alıntıladıkları gibi “bireyselleştirilmiş, beyaz üstünlükçü, heteronormatif, yerleşimci sömürgeci ev kavramları”dır (Malenfant ve Brais, 2023, s. 1). Bu anlamda çalışma ev kavramının hangi yönde değişmesinin olumlu ve güvencesizlik karşısında etkili olacağına ilişkin tartışmaya sömürgecilik eleştirisini işin içine katan ilginç bir katkı sunmaktadır. Ferreri ve Glucksberg (2016) de soylulaştırma gibi dönüşümler sonucunda yerinden edilen insanları kurban gibi sunmayan feminist bir bilgi üretimini savunmanın yanında, konut güvencesizliği ve evsizliğin gerisinde yatan bu tür süreçlerle üniversite içinde ve dışında, kentin yaşayanları, araştırmacıları ve toplulukları olarak ortaklaşa bir biçimde savaşmamız gerektiğini belirtmektedir.

Tartışma

Konut güvencesizliği ve bunun olası bir sonucu olarak evsizlikle ilgili yazına baktığımızda, bu sorunun kapitalizmin 1980 sonrası dönemdeki neoliberal aşamasında orta sınıfları da kapsayacak biçimde büyüdüğü gözlemlenmektedir. Yukarıda bir bölümü özetlenmiş olan bu yazında yapılan kimi ortak saptamalar dikkat çekmektedir.

Geleneksel konut sahibi toplumlar da içinde olmak üzere, konut sahipliğinde bir azalma ve kira sektöründe bir artış bu ortak saptamalardan bir tanesidir ki güncel haberlere göre Türkiye için de aynı durum söz konusudur. Öyle ki ilgili yazında kiralık konut kapanından çıkamayanları nitelemek için “kuşak kirası” (ya da kuşak rantı) denilen bir tanımlama bile ortaya çıkmıştır. Bu topluluk kiracılığı uzun süren insanları kapsadığı gibi, aile evinden ayrılamayan ya da aile evine geri dönen genç insanlara da gönderme yapmaktadır. İkincisi için daha çok bumerang çocuklar ya da parazit bekârlar denilmektedir.

İkinci bir ortak nokta olarak, yaygın konut sorunu karşısında insanların özelleştirilmiş ve finansallaştırılmış konut piyasası ve sosyal konut sağlama görevinden geri çekilen devlet dışında kalan seçeneklerin arayışına girdikleri görülmektedir. İngiltere ve İrlanda örneklerinde olduğu gibi, öğrenci konutlarının bile özelleştirildiği bir ortamda bu seçeneklerden biri konut paylaşımı olmaktadır. Bu uygulama Türkiye’de geçmişten bu yana üniversite öğrencileri arasında var olan bir seçenek olsa da günümüzde yalnızca öğrencilerle sınırlı kalmadığı görülmektedir. Ancak yukarıda da sözü edildiği üzere, konut paylaşımı ve bunun yarattığı yeni ev anlayışı ve hane halkı türleri konusunda ilgili yazında birbiriyle çelişen saptamaların varlığı dikkat çekmektedir. Bir yanda, geleneksel aile ve ev yapılarının düzenin eşitsizliklerini yeniden üreten toplumsal yapılar ve mekânlar olmasına dikkat çekip, insanların geleneksel alanlarda sağlayamadığı karşılıklı bakımı seçilmiş ‘ailelerinde’ ve kendi ortaklaşa yarattıkları evlerinde bulabildikleri gerekçesiyle yabancı insanlar arasındaki konut paylaşımını savunan çalışmalar vardır (Raynor ve Frichot, 2023). Öte yanda, ekonomik düzenin konut piyasasına seçenek sunması beklenen konut paylaşımını nasıl içselleştirip bir ürüne dönüştürebildiğini ve bu yolla evin anlamının pek de istenilecek biçimde değişmediğini, çünkü klasik anlamda bir yeniden üretim mekânı olan evin bir üretim mekânına dönüştüğünü ortaya koyan çalışmalar vardır (Bergan ve ark., 2021).

Kiralık konut ortaklıklarına ilişkin başka bir antropolojik çalışmada Japonya bağlamında bu yeni konut türüne yönelik istemin ekonomik güçlüklerden kaynaklanmaktan daha çok, kültürel bir seçim olduğuna ilişkin bir bulgu paylaşılmaktadır (Grinshpun, 2023). Bu konuyla ilgili var olan çalışmalarda eksik kalan ve böyle değişik sonuçlar doğuran şey, konut paylaşımını kentsel ortaklıklar (müşterekler) kavramı çerçevesinde ele alıp tartışmamalarıdır. Stavrides (2018, s. 137) ortaklaşa mekânlar ve “mekânın kolektif tüketimini dikkatli bir şekilde planlayarak çoğunlukla bir ‘müşterek mekân’ sureti” yaratan soylulaştırılmış mekânı karşılaştırır. Birincisinde olup da ikincisinde olmayan özellikler mekâna eşit erişim ve kullanım haklarına ek olarak, kullanım kurallarının olaşmaya (müzakereye) açık oluşudur. Stavrides bu konudaki eserlerinde kentsel ortaklıkların oluşabilmesi için paylaşım, artı kapitalist düzene seçenek sunma ölçütlerine vurgu yapmaktadır, çünkü tek başına konut paylaşımı olduğunda elimizde kalan paylaşım ekonomisi ve Airbnb gibi örneklerde olduğu gibi

platform kapitalizmi olacaktır (Shrestha, Gurran ve Nasreen, 2023). Oysa aynı dijital olanaklar konut rantını devre dışı bırakan ve konut sorunu olan insanları ve evsizleri geçici de olsa barındıran “ev bakıcılığı” gibi konut paylaşımı çözümleri için de kullanılabilir (Alidoust, 2023).

Üçüncü dikkate değer bir ortak nokta olarak, konut güvencesizliği sorununu özünde bir kapitalizm sorunu olarak ele alan (Malenfant ve Brais, 2023) çalışmalarda yerinden edilen insanların ve evsizlerin edilgen, çaresiz birer kurban olarak gösterilmesine yönelik tepkidir (Ferreri ve Glucksberg, 2016; Waldron, 2024). Konut sorunu karşısında dayanışmaya ve konut eylemciliğine (Kapsali, 2024) vurgu yapan bu eleştirel çalışmalara göre konut krizinin parçası olan her sınıftan ve kimlikten insan kendi kimliklerinden arınıp ortak sorun karşısında topluca hareket eden birer politik özneye dönüşmektedir. Türkiye’deki evsizlik çalışmaları arasında, evsizlere yardım edilmesi gereken yoksun kişiler dışında, daha etkin özneler olarak yaklaşanlar az sayıdadır. Kapitalist ve ataerkil düzen karşıtı konut güvencesizliği çalışmaları yetersiz konuta ya da evsizliğe seçeneklerini feminist, anarşist vb. ayrı yaklaşımlarda ve bunların olanak sağladığı, örneğin gönüllü ilişkilerde aramaktadırlar, çünkü bu sayede düzen kaynaklı yaygın güvencesizliğin pazarlık edilebilir bir duruma dönüşmesi söz konusu olabilmektedir (Raynor ve Frichot, 2023).

Bu noktada artık konut güvencesizliği ve evsizlik sorunları karşısında ezilmiş çaresiz kişiler değil, konut dayanışması ve ortak yaşam pratikleri üzerinden politikleşmiş ve düzen karşısında belirli bir pazarlık gücü elde etmiş insan topluluklarından söz edilmektedir. Buradan yola çıkarak, konut konusundan ayrı olarak, feminist coğrafya ve planlama alanlarında sıklıkla kullanılan feminist kent (Kern, 2020), umursayan ya da bakım veren topluluklar (*caring communities*) (The Care Collective, 2020) gibi kavramların konut güvencesizliğine seçenek arayışında da yararı dokunabileceğini ileri sürebiliriz. Ek olarak, bu yazınsal karşılaştırma herhangi bir insanlık sorunu karşısında benimsenen karşıt söylemin de önemini göstermektedir. Örneğin, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ndeki barınma hakkına ilişkin maddelerin çelişkilerinden yola çıkan Merrifield (2017, s. 24), hak söylemini şöyle eleştirir ve seçeneğini de sunar: “Fakat gerçekten toplumu değiştirmek veya toplumun nasıl değiştiğini anlamak için insanların haklarını kullanıp kullanmadığını tartışmanın bize bir nebze bile yardımcı olduğuna inanan var mı? Kuşkusuz her şeyden önemlisi, insanların etkili eyleme dâhil olup olmadıkları.” Böyle söyleyerek, konut hakkı yerine konut sorunundan başka çıkış noktaları öneren Malenfant ve Brais’in (2023) düşüncesine yaklaşmaktadır.

Her ne kadar Grinshpun (2023, s. 521) Japonya’da yeni moda olan konut paylaşımını konut piyasasının dışındaki bir seçenek olarak sunmasa da arkasında yatan ve güvencesizlikle yakından ilişkili olan nedenler başka gelişmiş ülke bağlamları için de

sözü edilen, aile ve şirket gibi eskinin güçlü kurumlarına dayalı toplumsal sözleşmenin bozulmasından ayrı değildir (Bobek ve ark., 2021). Bunun sonucunda genç insanların arayışına girdiği kendilerini içinde iyi duyumsadıkları güvenli evi, yazar Japonca'daki *ibasho* kavramıyla açıklamaktadır. Grinshpun'ın Allison'dan (2013) alıntılacağı gibi genelde olmayana ergi yöntemiyle “*Ibasho ga nai*” (kalacak yerim yok) cümlesiyle dile getirilen bu kavram insanın kendini güvende ve rahat duyumsadığı ve benimsendiği yer gibi anlamlar taşımaktadır. Uluslararası yazındaki buna yakın başka bir kavram “üçüncü mekân”dır (Oldenburg, 1982; 1999; 2001) ve birincil mekân olan ev ve ikincil mekânlar olarak işyeri ya da okul dışında, insanların zaman geçirip toplumsallaşabilecekleri, yani toplumla bağ kurabilecekleri mekân seçenekleri anlamında kullanılmaktadır.

Bu makalenin yazarı da 2023 baharında Japonya'nın Osaka, Saitama, Wakayama gibi büyük kentlerinde yaptığı doktora sonrası araştırma kapsamında, içinde evsizler, yaşlılar, kadınlar, yoksul ailelerin çocukları ve yabancı göçmenler gibi kırılgan kesimlerin olduğu topluluklar için, ‘kendilerini evlerinde hissedebilecekleri’ yerler ve toplumsal etkinlikler sağlamaya çalışan toplumsal girişimcilerle görüşmeler yapmıştır. Son yıllarda kentlerde bu türden anlamlı karşılaşmalara olanak tanıyan, yarı-kamusal ya da kamusal mekânlar için “toplumsal altyapı” kavramı da kullanılmaktadır ve içinde toplumsal bakım altyapısını da barındırır (Latham ve Layton, 2022). Power ve Mee (2020) bakım altyapısı kavramını konut alanına uyarlayarak, konutun maddeselliği, pazarı ve yönetilmesiyle bakımı nasıl örgütleyip etkilediğini ele almakta ve var olan konut düzenini bakım merceğinden sorgulamaktadır. Özetle, Japonca'da kendini evinde duyumsayabildiğin yer anlamındaki *ibasho*, üçüncü mekân ve toplumsal altyapı gibi kentsel olanaklar da yerine göre, gerektiğinde evin yerini alabilen ya da onu dışarıdan destekleyebilen destek ya da tampon mekanizmaları olarak düşünülebilir.

Sonuç

Günümüzde akademisyenler ve yazarlar gibi bilgi üreticileri de içinde olmak üzere orta sınıflara doğru genişleyen yaygın güvencesizlik ortamında, insanların çoğunlukla rahatlık, güvenlik, koruyuculuk gibi duygularla özdeşleştiği evin anlamı ilgili yazında belirtildiği üzere değişmektedir. Nasıl ki aile yalnızca, varsayıldığı gibi olumlu ilişkiler barındırmıyorsa, konut da günümüzde giderek aile içi ve dışı topluluklar arasında bir güç ilişkileri ve çatışma mekânına dönüşmektedir. Neoliberal kent anlayışında birçok başka kentsel mekân gibi konutun da bir çıkar çatışması mekânı olması kaçınılmazdır, çünkü konut güvencesizliği ve evsizlik sorunlarının kökeni liberal düşüncenin önerdiği gibi, bu sorunlarla karşı karşıya kalan tekil kişiler değil, politik-ekonomik düzenin kendisidir. Sorun daha somut olarak, bir yandan ekonomik koşullar gerilerken, konutun giderek metalaşması, özelleştirilmesi ve finansallaştırılmasıdır; evin kullanım değeri karşısında değişim değerinin öne

çıkmasıdır. Alt ve orta gelir gruplarının konut güvencesizliği düzenin kendisinden kaynaklı bir sorun olarak ortaya konulduğunda, çözüm önerileri de buna göre biçimlenecektir.

Önceki bölümde de kısaca değinildiği gibi çözüm konusunda işe söylemden başlanabilir. Sorunu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde sözü geçen barınma hakkına dayalı bir biçimde, yani konut hakkı çerçevesinde tanımlamak, bu hakkı tanımaya istekli bir devlet anlayışını da (sosyal devlet) yanında getirmektedir. Oysa günümüzde birçok toplumda devlet oligarşik bir yapıya bürünmüştür ve kendi takımını varsıllaştırmayı önceler. Memurlar, işçiler başta, orta sınıflar, artık eski önemini ve değerini yitirmiştir. Türkiye'de erken Cumhuriyet döneminde memurlar aynı başka toplumsal kesimler gibi değerlidir, bugün kentsel dönüşümle işlev değiştiren Ankara Kızılay'daki Saraçoğlu Mahallesi bunun bir kanıtıydı. Tarık Şengül Haydarpaşa'da yaptığı bir konuşmasında (Dertürk, 2017), erken Cumhuriyet'in insanına sunduğu ulaşım, barınma vb. hizmetlerle onu kentin en merkezine taşıyan bir yönetim anlayışı olduğunu vurgulamıştır. Bugün tam tersine, orta sınıflar yerlerinden edilmekte, ya kentin merkezden uzak bölgelerine ya da yaşamın daha kolay olduğu başka kentlere göç etmektedir. Söylemi doğru saptamak, eylemi doğru değerlendirmek kadar, istatistikleri de doğru okumak gerekmektedir. İlk dört aydaki başvuruların yaklaşık %42'si anlaşmayla sonuçlanan (ev sahibinin yararına ve piyasa koşullarına uygun bir kira miktarında anlaşmayla sonuçlanma olasılığı yüksek olsa da) arabalulukla övünmek yerine, en başta ilgili dönemde 76 bin 780 kira uyumsuzluğu dosyasının varlığı sorgulanmalıdır.

Çalışmanın ikinci önerisi, Merrifield (2017), Ferreri ve Glucksberg (2016) ve Malenfant ve Brais (2023) gibi akademisyenlerin önerdiği türden bir konut eylemciliği için harekete geçmektir, yani bu konuda aşağıdan yukarıya doğru geniş bir halk hareketinin oluşmasıdır. Öğrenci, depremzede, kentsel dönüşümden zarara uğrayan kimi mahalle yaşayanları ve son olarak, geçinemeyen emekliler gibi belirli toplumsal kimlikler ya da kentsel alanlarla sınırlı kalan az sayıdaki hareketlenmeler geniş çaplı bir kiracı hareketine henüz dönüşmemiştir. Yazarın kendisi de içinde, çevresinde gözlemlediği birçok alt ve orta gelir grubundan insan konut sorunuyla kendi başına, gerektiğinde ek yasal giderler üstlenerek savaşmak zorunda kalmakta ve çoğu kez ya istemediği konut bedellerine anlaşmakta ya da taşınmak zorunda kalmaktadır. Üstelik arabalucular üzerinden piyasa koşullarında yapılan yeni sözleşmeler aynı apartmanda ve mahallede yaşayan başka eski kiracıları da desteksiz bırakmaktadır.

Özetle, konunun kiracı yararına olacak bireysel bir çözümünün sağlanması güçtür ve ortaklaşa hareketi gerektirmektedir. Böyle olası bir kiracı hareketi var olan durumu korumanın yanında (dirençlilik) piyasa dışı konut seçeneklerinin de arayışına girişmelidir. Tartışma bölümünde bu tür olanakların kavramsal ipuçları sunulmuştur. Uygulamada da dünyanın birçok kentinde konut hareketleri olduğu gibi, evsiz hareketi örnekleri de görülmektedir. Örneğin, Japonya'da orta sınıf bir çalışanken, ev kirası

ödemek için çalışmayı anlamsız bulup sokakta yaşamaya başlayan ve sonra da başka kadın evsizlerle birlikte “Nora” adında bir hareket oluşturan sanatçı Misako Ichimura’nın sunduğu örnek bu bakımdan ilginçtir. Güçlükleri yadsınamamakla birlikte, evsizliğin her zaman insanın istemeden başına gelen (kurban edildiği) bir olumsuzluk olmayabileceğinin de bir göstergesidir.

Konut güvencesizliği ve evsizlik konuları ve orta sınıf ilişkisine odaklanmış bu yazıda son olarak, sosyal devlet anlayışının üretimi olan sosyal konutun azımsanmayacak bir seçenek olduğu vurgulanmalıdır (“Konut piyasası”, 2024). Erken Cumhuriyet döneminde Anadolu’nun birçok kentinde fabrikalarla birlikte yapılan işçi konutları, kentlerdeki memur lojmanları bu kamusal seçeneğe yakın geçmişten birer örnektir. Batı da içinde sosyal konut, liberal düşüncenin haksız eleştirilerine kurban edilmiştir. Oysaki bugün bu kamucu anlayışın sürdürüldüğü Viyana gibi yerlerde kentin konut stokunun belirli bir yüzdesinin devletin elinde olması sayesinde insanlar bütünüyle özel konut piyasasının eline düşmemekte ve evsizlik sorunu başka yerlerdeki ölçüde yaşanmamaktadır. Pandeminin insanlığa öğrettiği bir ders, eğer ultra-zengin değilseniz, toplumsal sorundan bireysel çıkış ya da kaçış seçeneklerinin size bir yere kadar manevra olanağı tanıyacağıdır; gerçek çözüm ortak harekettir. Orta sınıf konut güvencesizliği için de aynısı geçerlidir. Sorunu doğru (bireysel değil, düzen kaynaklı bir sorun olarak) tanımlamak, hedeflenen şeyi ya da ülküyü yine doğru (nasıl bir ev, nasıl bir ortak yaşam sorularının yanıtı olacak biçimde) belirlemek ve uygun yöntemleri (dayanışma, ev paylaşımı, kooperatif, sosyal konut gibi) araştırmak gerekmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Acar, B., Bozkafa, H., Vural, B., Önal, S., Genç, M. ve Yaman, Ö. M. (2022). Evsizliğin nedenleri ve deneyimleri üzerine nitel bir araştırma: Beyoğlu örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 339–358. <https://doi.org/10.33417/tsh.986870>
- Akarçay, E. (2016). Yeme pratikleri üzerinden (yeni?) orta sınıf(lar)ı anlamaya çalışmak. *Sosyoloji Konferansları*, 54(2), 33–60. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/267841>
- Akcan, H. K. (2016). Esneklik ve güvencesizliğin kaygan zemininde yeni orta sınıfın “hareketliliği”. *Sosyoloji Konferansları*, 54(2), 85–114. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/267906>
- Alidoust, S. (2023, June). *House-sitting and opportunities for an infrastructure of care in unequal cities* [Öz]. Paper presented at the XX ISA World Congress of Sociology, Melbourne Convention

- and Exhibition Center, Melbourne. Abstract retrieved from <https://isaconf.confex.com/isaconf/wc2023/meetingapp.cgi/Paper/146403>
- Allison, A. (2013). *Precarious Japan*. Durham: Duke University Press.
- Alonso, L. E., Fernández Rodríguez, C. J., & Ibáñez Rojo, R. (2017). “I think the middle class is disappearing”: Crisis perceptions and consumption patterns in Spain. *International Journal of Consumer Studies*, 41(4), 389–396. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12352>
- Atkinson, R. (2006). Padding the bunker: Strategies of middle-class disaffiliation and colonisation in the city. *Urban Studies*, 43(4), 819–832. <https://doi.org/10.1080/00420980600597806>
- Ay, M. (2024, 25 Temmuz). ‘Dünya lideri’ ama konut fiyatlarında. *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/dunya-lideri-ama-konut-fiyatlarinda-547154>
- Balun, B. ve Şişman, Y. (2022). Evsizlik sorununu sosyal politika ve devlet üzerinden düşünmek: Ankara Büyükşehir Belediyesi Dışkapı Barınma Evi örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 278–313. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1178347>
- Barınma hakkı için miting düzenlenecek. (2024, 21 Temmuz). *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/barinma-hakki-icin-miting-duzenlenecek-546192>
- Baydar, G. ve Karakız, C. (2018). Living in purgatory: Homelessness amidst urban regeneration in Salhane, İzmir. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, 35(1), 139–155. <http://dx.doi.org/10.4305/metu.jfa.2018.1.6>
- Bayraktar, Ç. (2024, 26 Temmuz). Depremzedelerin rezerv alan çilesi sürüyor... Az hasarlı evlere 20 gün süre verildi: ‘Türkiye için de güvenlik riski yaratacak’. *Cumhuriyet*. Erişim adresi: https://www.cumhuriyet.com.tr/siyaset/barinma-hakki-mitingine-cagri-2231245?utm_campaign=Cumhuriyet&utm_medium=SliderHaber&utm_source=Anasayfa
- Bergan, T. L., Gorman-Murray, A., & Power, E. R. (2021). Coliving housing: Home cultures of precarity for the new creative class. *Social & Cultural Geography*, 22(9), 1204–1222. <https://doi.org/10.1080/14649365.2020.1734230>
- Bobek, A., Pembroke, S., & Wickham, J. (2021). Living in precarious housing: Non-standard employment and housing careers of young professionals in Ireland. *Housing Studies*, 36(9), 1364–1387. <https://doi.org/10.1080/02673037.2020.1769037>
- Bolt, G., & Czirfusz, M. (2022). Precariousness and the financialization of housing. In S. Münch & A. Siede (Eds.), *Precarious housing in Europe: A critical guide* (pp. 36-95), Edition Donau-Universität Krems.
- Bolt, G., & Darling, J. (2022). Introduction: Understanding precarious housing. In S. Münch & A. Siede (Eds.), *Precarious housing in Europe: A critical guide* (pp. 11-35), Edition Donau-Universität Krems.
- Bourdieu, P. (1998). *Acts of resistance: Against the new myths of our time* (R. Nice, Trans.). Cambridge, UK: Polity Press.
- Breman, J., & van der Linden, M. (2014). Informalizing the economy: The return of the social question at a global level. *Development and Change*, 45, 920–940. <https://doi.org/10.1111/dech.12115>
- Clair, A., Reeves, A., McKee, M., & Stuckler, D. (2019). Constructing a housing precariousness measure for Europe. *Journal of European Social Policy*, 29(1), 13–28. <https://doi.org/10.1177/0958928718768334>
- Debrunner, G., Hofer, K., Wicki, M., Kauer, F., & Kaufmann, D. (2024). Housing precarity in six European and North American cities: Threatened by the loss of a safe, stable, and affordable

- home. *Journal of the American Planning Association*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/01944363.2023.2291148>
- Dertürk, K. (2017, 10 Haziran). Haydarpaşa’da yerel yönetimler konuşuldu. *GazeteKadıköy*. Erişim adresi: <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/haydarpasada-yerel-yenetimler-konusuldu>
- Doğan, B. K. ve Pekasıl, A. N. (2021). Covid-19 pandemisi bağlamında evsizler, mevsimlik tarım işçileri, mülteci, şartlı mülteci ve geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sorunları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 275–292. <https://doi.org/10.33417/tsh.770342>
- Ferreri, M., & Glucksberg, L. (2016). Fighting gentrification in the neoliberal university: Displacing communities, researchers and the very possibility of radical critique. *Sociological Research Online*, 21(3), 141–147. <https://doi.org/10.5153/sro.4053>
- Greenop, K., & Brugman Alvarez, J. (2022). Precarious housing, health and well-being across diverse global settings. *Global Discourse*, 12(2), 247–254. <https://doi.org/10.1332/204378921X16337538509293>
- Grinshpun, H. (2023). Crafting a new home: Shared living and intimacy in contemporary Japan. *Japan Forum*, 35(5), 509–532. <https://doi.org/10.1080/09555803.2022.2109055>
- Gündoğdu, O. (2023, 12 Ocak). AKP ve “Orta” sınıflar. *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/makale/akp-ve-orta-siniflar-417256>
- Gündoğdu, O. (2024, 11 Temmuz). TÜİK Başkanı solcu mu oldu? *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/makale/tuik-baskani-solcu-mu-oldu-543817>
- Gürel, M., Karaman, H. ve Yaman, Ö. M. (2024). Evsizliğin yaşlılık hali: Koşullar ve ihtiyaçlar bağlamında evsiz yaşlı olmak. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(90), 754–775. <http://dx.doi.org/10.17755/esosder.1397770>
- Harvey, D. (1990). *The condition of postmodernity: An enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge, MA and Oxford, UK: Blackwell.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. London: Verso.
- İmamoğlu: Bizi yerel seçimde zafere taşıyan, yoksullaşan orta sınıf. (2024, 4 Temmuz) *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/imamoglu-bizi-yerel-secimde-zafere-tasiyan-yoksullasan-orta-sinif-542239>
- Kanlı, İ. B. ve Efe, A. (2021). Yerel yönetimlerin sosyal politikalarını gerçekleştirmede sosyal kooperatiflerin rolü: Evsizler kooperatifi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 56(2), 736–759. <http://dx.doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.21.04.1561>
- Kansu, S. (2024, 8 Şubat). Ev sahipliği oranı düşüyor. *GazeteKadıköy*. Erişim adresi: <https://www.gazetekadikoy.com.tr/gundem/ev-sahipligi-orani-dusuyor>
- Kapsali, M. (2024). Towards transversal housing solidarities across space, time and subjects. *Housing, Theory and Society*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/14036096.2024.2324834>
- Karagöz, A. (2023, 2 Eylül). Her 10 kiracıdan 9’u bugün taşınmak zorunda |Arabuluculuk çözüm olacak mı? *Medyascope*. Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2023/09/02/her-10-kiracidan-9u-bugun-tasinmak-zorunda-arabuluculuk-cozum-olacak-mi/>
- Kasmir, S. (2018). “Precarity”. In F. Stein (Ed.), *The Open Encyclopedia of Anthropology*. Retrieved from <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/precarity> (18.07.2024).
- Kaya-Kılıç, A. ve Aslantürk, H. (2019). Evsizlerin sosyo-demografik özellikleri ve sokak yaşam deneyimleri: Antalya örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 417–437. <https://doi.org/10.33417/tsh.572241>

- Kemp, P. A. (2015). Private renting after the global financial crisis. *Housing Studies*, 30(4), 601–620. <https://doi.org/10.1080/02673037.2015.1027671>
- Kern, L. (2020). *Feminist şehir* (B. Sumer Aydaş, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Konut krizi, barınma hakkından da ediyor: Yaklaşık 5 katına çıkan kiralarnı ödeyemeyen aile parkta yaşıyor. (2023, 14 Ağustos). *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/konut-krizi-barinma-hakkından-da-ediyor-yaklasik-5-katina-cikan-kiralarni-odeyemeyen-aile-parkta-yasiyor-460777>
- Konut piyasası dengesini kaybetti: İstanbul’da ortalama kira bedeli ne kadar? (2024, 27 Temmuz). *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/konut-piyasasi-dengesini-kaybetti-istanbul-da-ortalama-kira-bedeli-ne-kadar-547723>
- Latham, A., & Layton, J. (2022). Social infrastructure: Why it matters and how urban geographers might study it. *Urban Geography*, 43(5), 659–668. <https://doi.org/10.1080/02723638.2021.2003609>
- Lee, B. A., Shinn, M., & Culhane, D. P. (2021). Homelessness as a moving target. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 693(1), 8–26. <http://dx.doi.org/10.1177/0002716221997038>
- Madden, D., & Marcuse, P. (2016). *In defense of housing: The politics of crisis*. London and New York: Verso.
- Malenfant, J., & Brais, H. (2023). An anarchist approach to addressing housing precarity: Implementing anarchist strategies to program efforts for housing justice. *Housing, Theory and Society*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/14036096.2023.2282654>
- McEwan, K. (2021). Drinking carling out of stella glasses: People and place in the missing middle. *Frontiers in Sociology*, 5(534515), 1–12. <http://dx.doi.org/10.3389/fsoc.2020.534515>
- McKee, M., Reeves, A., Clair, A., & Stuckler, D. (2017). Living on the edge: Precariousness and why it matters for health. *Archives of Public Health*, 75(13), 1–10. <https://doi.org/10.1186/s13690-017-0183-y>
- Merrifield, A. (2017). *Yeni kent sorunu* (D. Toprak ve C. Akyos, Çev.). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Mills, C. W. (1969). *White collar: The American middle classes*. New York, NY: Oxford University Press.
- Oldenburg, R., & Brissett, D. (1982). The third place. *Qualitative Sociology*, 5, 265–284. <https://doi.org/10.1007/BF00986754>
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community* (2nd ed.). New York, NY: Marlowe & Company.
- Oldenburg, R. (2001). *Celebrating the third place: Inspiring stories about the “great good places” at the heart of our communities*. New York, NY: Marlowe & Company.
- Öğrencinin gücü bu evde barınmaya ancak yetiyor (2024, 10 Haziran). *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/ogrencinin-gucu-bu-evde-barinmaya-ancak-yetiyor-536795>
- Polat, A. C. (2024, 10 Haziran). Yüzde 25 sınırına karşın kiralalar iki yılda yüzde 265 arttı, sınırın kalkışı kiracıları korkutuyor: ‘Kademeli kaldırılсын’. *Cumhuriyet*. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/ekonomi/yuzde-25-sinirina-karsin-kiralalar-iki-yilda-yuzde-265-artti-sinirin-2215668>
- Power, E. R., & Mee, K. J. (2020). Housing: An infrastructure of care. *Housing Studies*, 35(3), 484–505. <https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1612038>

- Raynor, K., & Fricot, H. (2023). Sharing and caring: Housing in times of precarity. *Social & Cultural Geography*, 24(10), 1863–1882. <https://doi.org/10.1080/14649365.2022.2113983>
- Resmî Gazete (2018, 18 Mart). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığından: Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği. Erişim: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/03/20180318M1-2.htm>
- Reynolds, A. (2020). Geographies of purpose built student accommodation: Exclusivity, precarity and (im)mobility. *Geography Compass*, 14(11), 1–18. <https://doi.org/10.1111/gec3.12543>
- Sağol, B. (2024, 15 Temmuz). Bodrum bu yıl sessizliğe büründü. *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/bodrum-bu-yil-sessizlige-burundu-544809>
- Saraçoğlu, C. (2009). İzmirli orta sınıfta Kürt algısı: Mekân, sınıf ve kentsel yaşam. *Praksis*, 21, 17–46. Erişim adresi: academia.edu
- Sennett, R. (1998). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*. New York, NY: W. W. Norton & Company, Inc.
- Shrestha, P., Gurran, N., & Nasreen, Z. (2023). From flatmates to realestate? Platform capitalism and the transformation of share housing. *Digital Geography and Society*, 5, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.diggeo.2023.100070>
- Sizler yediniz, biz ödemeyiz. (2024, 16 Haziran). *Birgün*. Erişim adresi: <https://www.birgun.net/haber/sizler-yediniz-biz-odemeyiz-538109>
- Speer, J. (2024). Worlding the geographies of homelessness: Informality, precarity, and theory from the Global South. *Dialogues in Human Geography*, 14(2), 292–296. <https://doi.org/10.1177/20438206231178820>
- Standing, G. (2018). The precariat: Today's transformative class? *Development*, 61, 115–121. <https://doi.org/10.1057/s41301-018-0182-5>
- Stavrides, S. (2018). *Müşterek mekân: Müşterekler olarak şehir* (C. Saraçoğlu, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Suğur, N., Suğur, S. ve Gönç-Şavran, T. (2008). Türkiye'de orta sınıfın mazbut hizmetkârları: Kapıcılar, gündelikçiler ve çocuk bakıcıları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 161–183. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000002128
- Şen, B. (2011). Kentsel mekânda üçlü ittifak: Sanayisizleşme, soylulaştırma, yeni orta sınıf. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44(Mart), 1–21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5273>
- T.C. Adalet Bakanlığı (2023, 18 Aralık). Kira uyumsuzluklarında 76 bin 780 dosyadan 32 bin 78'i anlaşma ile sonuçlandı. Erişim: <https://www.adalet.gov.tr/kira-uyusmazliklarinda-76-bin-780-dosyadan-32-bin-78-i-anlasma-ile-sonuclandi>
- Tekeli, İ. (2023). *Açık planlamaya doğru*. Ankara: İdealKent Yayınları.
- The Care Collective (2020). *The care manifesto: The politics of interdependence*. London, New York, NY: Verso.
- TMMOB (2023, 6 Ağustos). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri raporu (Temmuz 2023). Erişim: <https://www.tmmob.org.tr/icerik/tmmob-kahramanmaras-depremleri-raporu-yayinlandi>
- TÜİK (2024a). *Hanehalkı tüketim harcaması, 2023* (Sayı: 53801). Erişim: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2023-53801>
- TÜİK (2024b). *Ücretli çalışan istatistikleri, Mayıs 2024* (Sayı: 53586). Erişim: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ucretli-Calisan-Istatistikleri-Mayis-2024->

